

DOI: 10.32347/2076-815x.2026.91.282-296

УДК 711.4

к. арх., доцент **Сторожук С.С.**,
mesvet@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8390-7190,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ)

Розглядається міська агломерація як складна просторово-функціональна система, що формується внаслідок інтенсивних соціально-економічних, трудових, виробничих, транспортних та рекреаційних зв'язків між населеними пунктами. Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності, типології та структурних елементів міських агломерацій, охарактеризовано критерії їх ідентифікації та рівні сформованості. Особливу увагу приділено ролі урбанізованого ядра як ключового елемента агломераційної структури та механізмам його просторової й функціональної інтеграції з приміськими територіями.

Проаналізовано нормативно-правові передумови формування агломерацій в Україні, зокрема положення Державної стратегії регіонального розвитку, законодавство у сфері міжмуніципального співробітництва та стратегічні документи регіонального рівня. Визначено, що за відсутності спеціального закону міські агломерації не мають статусу адміністративно-територіальної одиниці, проте фактично виступають важливими осередками соціально-економічного розвитку.

На прикладі Одеської агломерації («Велика Одеса») розкрито особливості її просторової структури, склад територіальних громад, демографічні параметри та досвід стратегічного планування. Встановлено, що агломераційний підхід недостатньо враховується у стратегічних документах більшості громад, що стримує реалізацію потенціалу міжмуніципальної співпраці. Обґрунтовано доцільність подальшого розвитку агломерації через концентрацію зусиль у ключових секторах – агропромислового комплексу, транспорті й логістиці, туризмі та рекреації – з урахуванням актуальних стратегій регіонального розвитку.

Ключові слова: міська агломерація; урбанізація; міжмуніципальне співробітництво; просторове планування; Одеська агломерація; стратегічний розвиток.

Постановка проблеми. Розвиток агломерацій в Україні є одним із пріоритетних завдань української регіональної політики. В Україні визначено 49 міських агломерацій, серед яких виділяють 23 найбільших, у тому числі Одеська («Велика Одеса»): *«Одеська агломерація – відкритий для інвестицій центр Півдня України, ключовий елемент транспортної інфраструктури Чорноморського басейну. Регіон динамічного, інноваційного, агропромислового розвитку, пріоритетом якого є ефективна взаємодія, партнерство громад задля спільного процвітання. Територія з високим рівнем якості людських ресурсів та потенціалом для розвитку туризму»* [1, 2].

Водночас інтенсивні урбанізаційні процеси зумовлюють формування міських агломерацій як об'єктивної форми територіальної організації населення та економіки, що виходить за межі адміністративно-територіальних кордонів. За відсутності спеціального законодавчого акта, який би визначав правовий статус агломерацій та механізми їх управління, розвиток таких утворень відбувається фрагментарно. Це призводить до неузгодженості стратегічного планування, обмежує можливості міжмуніципальної співпраці та знижує ефективність використання просторового, інфраструктурного й економічного потенціалу територій.

Особливо актуальною ця проблема є для агломерацій з високою концентрацією населення, транспортних вузлів і виробничих функцій, зокрема для Одеської агломерації, яка відіграє важливу роль у забезпеченні національної економіки, логістичної безпеки та післявоєнного відновлення. Це зумовлює необхідність поглибленого наукового аналізу агломераційних процесів, визначення пріоритетних секторів розвитку та розроблення інструментів інтегрованого просторового і стратегічного управління на основі міжмуніципального партнерства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні тривалий час відсутня цілісна законодавча модель регулювання агломераційного розвитку. Проект Закону України «Про міські агломерації» (2017) так і не був ухвалений, а питання правового статусу агломерацій залишається відкритим [3]. Водночас ухвалений у 2025 році Закон України № 4425-IX створює правові передумови для формування агломерацій як форми міжмуніципального співробітництва [4]. Очікується, що подальше врегулювання цих процесів буде пов'язане з прийняттям Містобудівного кодексу України. Поняття «агломерації» та «міської агломерації» розглядаються у вітчизняних законодавчих документах («Державна стратегія регіонального розвитку (ДСРР) 2021 – 2027 рр.») [5]; міжнародних документах, в тому числі – Організації Об'єднаних Націй [6, 7]; наукових дослідженнях С. Пирожкова [8], І. Фоміна та М. Кушніренка [9] тощо. Проблематика урбанізації та міських агломерацій представлена

міждисциплінарно. Узагальнюючий аналіз вітчизняних досліджень, здійснений К. Кравченко, дозволяє виокремити геоурбаністичний та містобудівний аспекти, у межах яких агломерація розглядається як форма гіперурбанізованого простору з новими функціональними властивостями та як об'єкт просторової трансформації, спрямованої на підвищення комфортності й безпеки проживання населення [10]. Значний внесок у розвиток теорії агломерацій належить і зарубіжним дослідженням. Зокрема, у роботах Chuanglin Fang та Danlin Yu на основі масштабного бібліометричного аналізу обґрунтовано еволюцію поняття міської агломерації, визначено етапи її просторового розвитку та запропоновано підходи до її ідентифікації й управління, спрямовані на забезпечення сталого розвитку [11].

Мета даної статті полягає у комплексному аналізі процесів формування та розвитку міських агломерацій в Україні в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій, з акцентом на виявлення функціонально-просторових особливостей, проблем стратегічного управління та міжмуніципальної взаємодії. А також обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку агломерацій у ключових секторах економіки (агропромисловому комплексі, транспорті й логістиці, туризмі та рекреації) з урахуванням чинних і перспективних регіональних стратегій розвитку.

Основний матеріал та результати. Агломерація (від лат. *agglomerare* – приєднувати) – компактне просторове угруповання поселень, об'єднаних інтенсивними зв'язками (виробничими, трудовими, соціально-побутовими, рекреаційними тощо) у складну багатокomпонентну динамічну систему, яка формує цілісне соціально-економічне утворення. Агломерація є результатом комплексного розвитку окремих великих міст – центрів (не менше 100 тис. жителів) – моноцентричні, що підпорядковують своєму впливу інші поселення у приміських (периферійних) зонах та просторового розвитку кількох міст – центрів – поліцентричні (понад 500 тис. осіб) за умов дотримання 2 – годинної транспортної досяжності міст – центрів [12]. За іншими типологічними ознаками виділяються міські, промислові, рекреаційні агломерації.

Міська агломерація – це група найбільш територіально наближених населених місць, які характеризуються функціональною цілісністю, досягнутими відносно розвинутими міжпоселенськими зв'язками інтегративного характеру [9].

Міські агломерації – це інтенсивно освоєні території і розглядаються як найважливіші елементи територіальної структури країни; їх межі встановлюються на підставі таких критеріїв:

- чисельність міського населення понад 110 тис. люд. при мінімальному розмірі центрального міста 100 тис. люд.;

- витрати часу на регулярну доступність центру головного міста (до вокзалів – 2 год. брутто);
- індекс агломеративності і частка населення міських поселень зовнішньої зони в загальній кількості міського населення агломерацій – 10%;
- кількість міських поселень у зовнішній зоні агломерації (мінімально – 3);
- показник, який відображає відношення щільності міських поселень до середньої найкоротшої відстані між ними в межах зовнішньої зони (0,1 – рівномірна мережа; 4-3 – агломераційне розселення).

Особливість міських агломерацій – це формування характерних згустків поселень. В одному випадку – скупчення приміських поселень навколо одного значного міста-центру (іноді парних міст-центрів), в іншому – груп відносно близьких за розміром міст і селищ.

Характеристика міських агломерацій виділяє структурно-планувальні та виробничі ознаки. До структурно-планувальних ознак належить:

1. Кількість міст-центрів: моноцентричні (одноцентрові) агломерації – формуються на базі найкрупнішого або крупного міста і мережі відносно малих населених місць (чисельність населення найбільшого з них – менше 3% кількості жителів центру агломерації); поліцентричні (двоцентрові, трицентрові) – на базі відносно рівнозначних за кількістю населення міст-центрів (одне з яких – головне – є найвпливовішим) і поселень, які за своїми розмірами наближаються до вказаних міст-центрів.

2. Розмір міста центру (визначає розмір міської агломерації, соціально-економічний потенціал міста-центру, динаміку його росту тощо): крупні агломерації (500 – 1000 тис. люд. і більше); великі (250 – 500 тис. люд.); середні (100 – 250 тис. люд.); малі (менше 100 тис. люд.). За планувальною структурою виділяються радіальна, лінійна та розосереджена форми.

3. Розмір території зони впливу міст-центрів: крупні (50 – 60 км); великі (30 – 40 км); середні (20 км); малі (15 – 18 км).

4. Ступень сформованості: розвинуті (що потребують обмежень і що формуються); нові (що потребують регулювання).

Міська агломерація розглядається як система розселення в межах якої сформовані такі структурні елементи, як міста-центри, урбанізоване ядро, зовнішня зона.

Урбанізоване ядро агломерації є одним з головних її структурно-планувальних елементів, який визначає особливості її перетворення в локальну систему населених місць. Межі урбанізованого ядра виділяються за допомогою територіального і функціонального методів.

Визначення територіальної єдності міст-центрів в ядрі агломерації здійснюється на підставі показників щільності населення за таксономічними одиницями (20 x 20 км) в межах забудованих територій у загальній площі – в межах ядра всієї агломерації. Для умов України ці показники становлять: зональна щільність населення більше 250 люд/км², щільність населення поселення більше 1500 люд/км²; відсоток забудованих територій більше 16%.

Визначення функціональної єдності міст-центрів в ядрі агломерації здійснюється на підставі результатів обстеження міжпоселенських трудових зв'язків, які характеризують розмір трудових потоків та їх територіальної щільності в межах таксономічних одиниць (сітка квадратів розміром 20 x 20 км). Аналіз міграційних потоків, які спрямовані з населених пунктів до міста-центру, свідчить, що зони найбільшої активності зв'язків знаходяться в межах 1 – 1,5-годинної доступності міста-центру. Аналіз щільності міжпоселенських трудових зв'язків дозволяє виділити зони формування високої щільності кореспонденцій (понад 200 на день).

Урбанізоване ядро утворених міських агломерацій являє собою групи територіально наближених, але адміністративно розмежованих міст і селищ. Тому в процесі його планування виникає альтернатива у визначенні подальших шляхів розвитку: або повного зростання наближених міст, або їх планомірного об'єднання в цілісний планувальний організм. У другому випадку процес просторового зближення міст і селищ треба спрямувати на створення єдиного містобудівного ансамблю, тобто треба створити цілісну планувальну структуру, яка б мала нові більш якісні властивості функціональної та об'ємно-просторової організації. Для цього міста-центри і структурно пов'язані з ними приміські території слід розглядати як єдиний планувальний комплекс з високою якістю міського середовища, в якому будуть створені сприятливі умови для розселення (Рис. 1) [9].

В Україні визначено 23 найбільших агломерацій, у тому числі Одеська («Велика Одеса»), до якої входять поселення: Одеса, Біляївка, Чорноморськ (Іллічівськ), Теплодар, Південне (Южне) тощо.

Поняття «агломерації» офіційно закріплено у «Державній стратегії регіонального розвитку (ДСРР) 2021 – 2027 рр», де визначено першочергово 7 потенційних агломерацій, у тому числі й Одеська, яка одночасно є потенційною формою співробітництва «територіальних громад» [5]. В рамках Стратегічної цілі «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах», Оперативної цілі 1. «Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» за напрямом «Стимулювання розвитку територій» визначено завдання «Створення законодавчої основи

функціонування та розвитку агломерацій, забезпечення збалансованого просторового розвитку територій, що входять до їх складу» [1, 12].

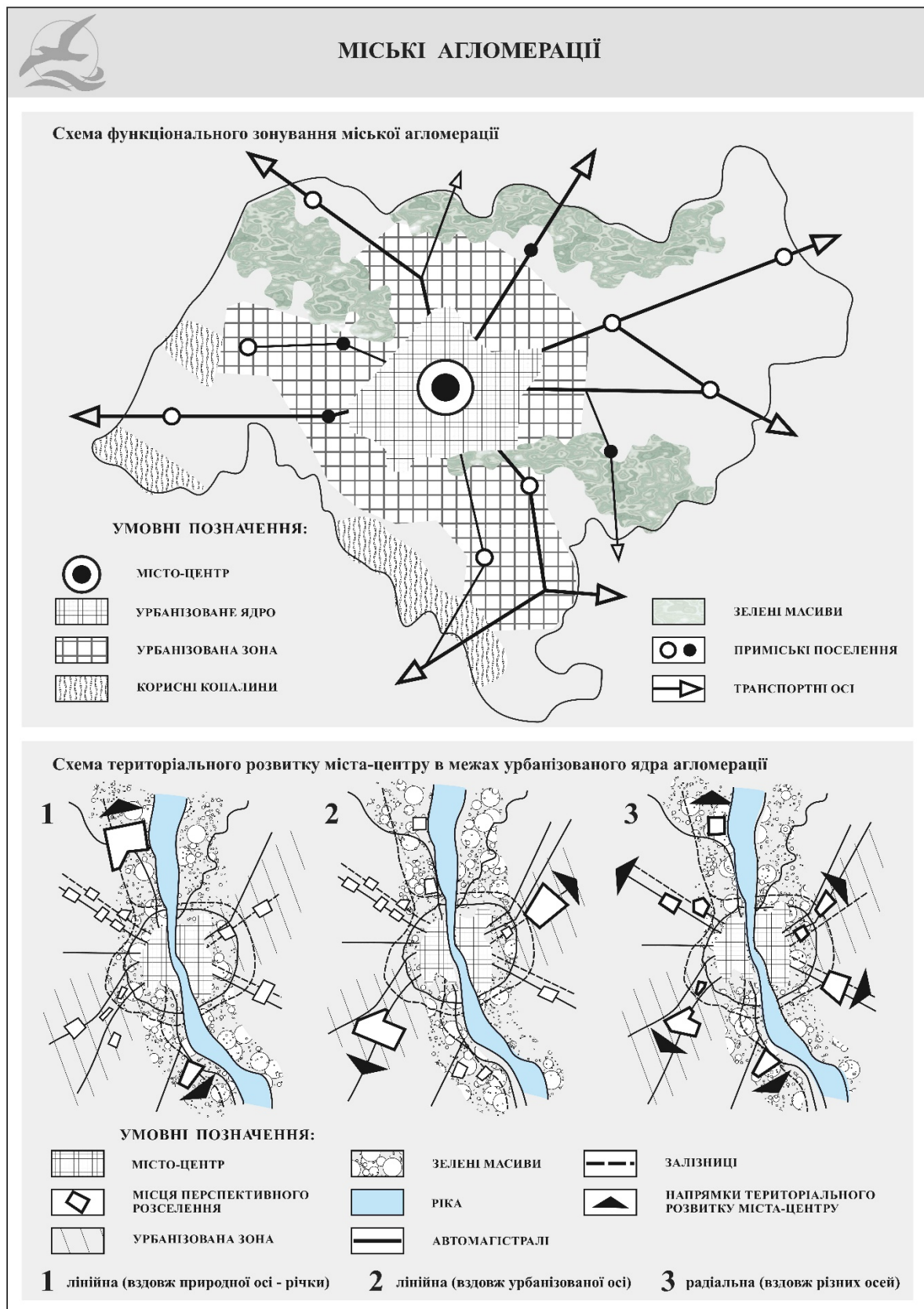

Рис. 1. Схеми функціонального зонування та територіального розвитку міських агломерацій

Закони України «Про співробітництво територіальних громад» (2014 р.) [13] та «Про асоціації органів місцевого самоврядування» (2009 р.) [14] є основою формування агломерацій, що мало велике значення для розроблення «Стратегічного плану розвитку Одеської агломерації», ухваленого Одеською обласною радою (2011 р.) [2].

У грудні 2024 року були зроблені «Дослідження перспектив формування Одеської агломерації» консультантом Програми Ради Європи «Посилення доброго врядування і стійкості в Україні» Мирославом Кошелюком спільно з керівницею офісу по роботі з громадами Агенції регіонального розвитку Одеської області Оленою Івановою, за результатами був представлений звіт [15].

Законодавчого акта, який офіційно визнає і регулює міські агломерації як окрему адміністративно-правову структуру, не існує, тобто агломерація в Україні не є адміністративною одиницею, але в західних країнах, наприклад в США, утворюються уряди агломерації (лат. metro government – столичний уряд). Межі Одеської агломерації співпадають з Районами України, які є адміністративно-територіальними одиницями верхнього рівня в регіонах країни. Сучасні райони були прийняті Постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів», де замість 490 районів і 178 міст регіонального підпорядкування створено 136 нових збільшених районів, оскільки основні повноваження райрад перейшли на нижчий (ради громад) і вищий (ради областей) рівні [16, 17].

Одеська агломерація («Велика Одеса») простягається вздовж Чорного моря на 120 км з центром у місті Одеса, до якої входять 22 громади, з яких 5 міських, 6 селищних і 11 сільських, 155 населених пунктів (з населенням понад 10 тис. людей: Одеса, Чорноморськ (Іллічівськ), Південне (Южне), Біляївка, Теплодар, Великодолинське, Овідіополь). Загальна площа Одеської агломерації – 3922,8 км², щільність – 352,44 осіб/км², населення – 1,378 млн. мешканців (станом на 01.01.2022) (Рис. 2).

Починаючи з січня 2010 року, лідери громад міст Одеси, Теплодара, Южного, Іллічівська, Біляївського, Комінтернівського та Овідіопольського районів Одеської області розпочали роботу над створенням стратегії економічного розвитку Одеської адміністративної агломерації (субрегіону). 21 січня 2010 року у рамках Проекту міжнародної технічної допомоги «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» (ЛІНК) був укладений Протокол про наміри щодо розробки і впровадження субрегіональної стратегії підвищення конкурентоспроможності і економічного розвитку Одеської агломерації (субрегіону). Процес стратегічного планування полягав у визначенні конкретних проектів, цілей, критичних питань і головних галузей

економіки агломерації, які б сприяли економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності регіону. Даний Стратегічний план є спільною стратегією, яка враховує стратегії кожної з громад, що входять до складу агломерації: «Стратегічний план економічного розвитку м. Южне» (2007 р.), «Стратегічний план економічного розвитку м. Теплодар» (2010 р.) тощо [2]. Доречно буде звернути увагу, на те що у деяких міст, які входять в Одеську агломерацію вже з'явилися нові Стратегії, наприклад «Програма соціально-економічного та культурного розвитку міста Теплодар на 2017-2019 роки» (2016 р.) [18], «Стратегія економічного та соціального розвитку міста Чорноморська Одеської області до 2025 року» (2019 р.) [19], «Програма економічного і соціального розвитку Южненської міської територіальної громади на 2026 рік» (2025 р.) [20].

Стратегічним планом розвитку Одеської агломерації були визначені два критичні для розвитку агломерації питання: «Залучення інвестицій» і «Розвиток людського та інноваційного потенціалу», а також три головні галузі: «Агропромисловий комплекс», «Транспорт і логістика» та «Туризм і рекреація». Пропозиції представників громад та стейкхолдерів щодо напрямків можливої співпраці громад агломерацій та проєктних ідей були систематизовані та представлені в наступних типах проєктів: «мережеві» проєкти (наприклад, тема поводження з ТП), які стосуються усіх громад агломерації; окремі міжмуніципальні проєкти, які можуть стосуватись вирішення конкретних проблем, спільних для Одеси і декількох громад (наприклад, спільне вирішення Одесою і з декількома сусідніми громадами проблеми водовідведення); міжмуніципальні проєкти, які стосуються вирішення спільних проблем декількома громадами, не обов'язково за участю Одеської, які сприятимуть поліцентричному розвитку агломерації (реалізації своєї ролі субцентрами); проєкти, які об'єднують для спільного вирішення декілька громад, які мають спільний «якір» (наприклад, громади навколо лиманів, які пов'язані з їх захистом і використанням, мають спільні інтереси, або громади, розташовані вздовж тих чи інших транспортних осей).

Аналіз «Стратегічного плану розвитку Одеської агломерації» показав, що розвиток Одеської агломерації майже не враховується у стратегічному плануванні більшості громад, включно з Одесою. Хоча громади здебільшого визнають переваги сусідства з Одесою, ці можливості рідко системно опрацьовані, а інколи таке сусідство навіть розглядається як загроза через відтік робочої сили. Загалом громади планують свій розвиток ізольовано, не беручи до уваги тісні функціональні зв'язки між собою. Водночас у багатьох стратегіях присутня ідея міжмуніципальної співпраці з сусідніми громадами, хоча без чіткого акценту на роль Одеси та агломераційний підхід.

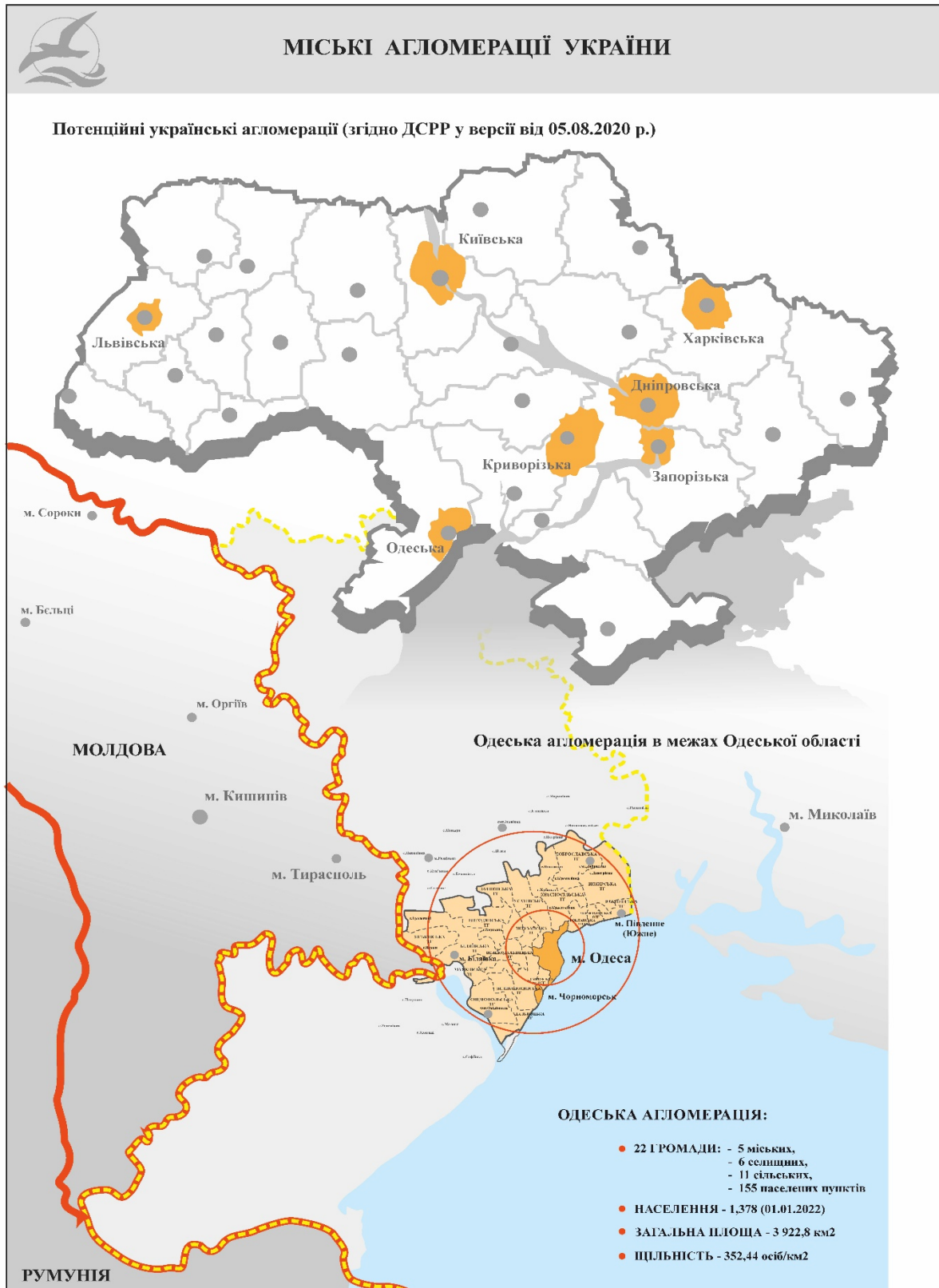

Рис. 2. Потенційні міські агломерації.
Одеська агломерація в межах Одеської області

В результаті, доцільно буде зосередити подальше вивчення та аналіз Одеської агломерації в межах Одеської області, на ключових секторах – агропромисловому комплексі, транспорті й логістиці, а також туризмі та

рекреації з урахуванням нових стратегій регіонального розвитку: «Стратегія розвитку енергетики для Одеської області до 2025 року» (2012 р.) [21], «Стратегія розвитку Одеської області на період 2021 – 2027 років» (2019 р.) [22], «Стратегія відновлення та розвитку Одеської області. План заходів на 2025 – 2027» (2023 р.) [23]. Це передбачає поглиблене дослідження міжмуніципальних взаємозв'язків у зазначених сферах та інтеграцію результатів у обласні й місцеві стратегічні документи. Важливим є застосування громадами комплексного аналізу впливів агломераційної приналежності на розвиток цих секторів і посилення міжмуніципальної співпраці через методичну підтримку спільних проєктів і використання передбачених законодавством механізмів співробітництва територіальних громад.

Висновок. Міські агломерації є об'єктивним результатом сучасних урбанізаційних процесів і виступають ключовими елементами територіальної структури країни, що потребують комплексного просторового та стратегічного управління. В Україні агломерації фактично функціонують без належного адміністративно-правового статусу, що ускладнює координацію розвитку громад і реалізацію спільних інфраструктурних та інвестиційних проєктів.

Одеська агломерація характеризується значним демографічним, економічним і просторовим потенціалом, проте агломераційний підхід залишається недостатньо інтегрованим у стратегії розвитку більшості громад. Стратегічний розвиток агломерації доцільно зосередити на ключових секторах – агропромисловому комплексі, транспорті й логістиці, туризмі та рекреації – як основі економічної стійкості та конкурентоспроможності регіону.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на поглиблений аналіз міжмуніципальних взаємозв'язків і розроблення механізмів їх урахування у регіональних та місцевих стратегічних документах з метою забезпечення збалансованого розвитку агломерацій.

Список використаних джерел

1. Панченко Т.Ф., Сторожук С.С. 2025. Стратегічний план розвитку Одеської агломерації. Тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми та перспективні напрямки інноваційного розвитку міста», 6-7 листопада 2025 р. Одеса: ОДАБА. С. 65 – 66. URL: <https://odaba.edu.ua/news/page3/990>
2. Стратегічний План Підвищення Конкурентоспроможності та Економічного Розвитку Одеської Агломерації (Субрегіону) (м. Одеса, м. Теплодар, м. Южне, м. Іллічівськ, Біляївський, Комінтернівський, Овідіопольський райони) 2011. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/215-VI.pdf> [Дата звернення 13 вересня 2025].
3. Верховна Рада України 2017. Проект Закону про міські агломерації URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 [Дата звернення 9 грудня 2025].

4. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку співробітництва територіальних громад № 4425-IX, 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4425-20/stru2> [Дата звернення 27 грудня 2025].
5. Кабінет Міністрів України 2020. Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [Дата звернення 13 вересня 2025].
6. United Nations. 1998. Urban agglomeration. Principles and recommendations for population and housing censuses. EEA Glossary. URL: <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/urban-agglomeration> [Дата звернення 12 грудня 2025].
7. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2019. World Urbanization. Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420). New York: United Nations. 126 p. URL: <https://population.un.org/wup/assets/WUP2018-Report.pdf> [Дата звернення 12 грудня 2025].
8. Пирожков С.І. 2001. Агломерація. Енциклопедія Сучасної України. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-42547> [Дата звернення 13 вересня 2025].
9. Фомін І., Кушніренко М. 2006. Міські агломерації. Містобудування. Довідник проєктувальника. Видання друге, доповнене. С. 15 – 17.
10. Кравченко Катерина 2022. Дослідження урбанізації та міських агломерацій: вітчизняний досвід, проблеми та перспективи. Науковий вісник Чернівецького університету № 838. С. 82 – 99. DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2022.838.82-99> [Дата звернення 20 грудня 2025].
11. Chuanglin Fang and Danlin Yu 2017. Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon. Landscape and Urban Planning Volume 162, June 2017, Pages 126-136 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204617300439> [Дата звернення 20 грудня 2025].
12. Громадський простір 2021. Про стратегічну ціль І у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://www.prostir.ua/?news=pro-stratehichnu-tsil-i-u-derzhavnij-stratehiji-rehionalnoho-rozvytku-na-2021-2027-roky> [Дата звернення 20 вересня 2025].
13. Відомості Верховної Ради 2014. Закон України Про співробітництво територіальних громад (Із змінами) 2025. № 34, ст. 1167 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> [Дата звернення 19 грудня 2025].
14. Відомості Верховної Ради України 2009. Закон України Про асоціації органів місцевого самоврядування (Із змінами) 2025. № 38, ст. 534 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> [Дата звернення 19 грудня 2025].
15. Кошелюк М., Іванова О. 2024. Звіт Про Дослідження Перспектив Формування Одеської Агломерації. Congress of Local and Regional Authorities. URL: <https://rm.coe.int/zvit-pro-doslidzhennia-formuvannia-odeskoi-aglomeratsii/1680b314a2> [Дата звернення 11 жовтня 2025].
16. Верховна Рада України 2025. Постанова (Із змінами) Про утворення та ліквідацію районів. Відомості Верховної Ради України 2020, № 33, ст. 235 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> [Дата звернення 19 грудня 2025].
17. Зубач Л.Л., Бублик Ю.В., Пастух Т.Т., Амельченко В.В., Лаврик О.В., Курило В.С., Подоляк І.І., Бабак А.В., Семенуха Р.С., Сисоєнко І.В., Река А.О., Федорук М.Т., Ледовських О.В., Бойко О.П., Кудлаєнко С.В., Шкрум А.І., Сироїд О.І. 2017. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про міські агломерації». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 [Дата звернення 9 грудня 2025].

18. Теплодарська міська рада 2016. Програма соціально – економічного та культурного розвитку міста Теплодар на 2017-2019 роки. URL: https://trada.gov.ua/?page_id=5466 [Дата звернення 20 грудня 2025].
19. Чорноморська міська рада Одеської області 2019. «Стратегія Економічного та Соціального Розвитку Міста Чорноморська Одеської Області до 2025 року. 72 с. URL: <https://surl.lu/fwrwym> [Дата звернення 20 грудня 2025].
20. Південнівська міська територіальна громада Одеська область, Одеський район 2025. Програма економічного і соціального розвитку Южненської міської територіальної громади на 2026 рік. 71 с. URL: <https://ymtg.gov.ua/documents/274449-pro-pogodzennia-programi-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-iuznenskoyi-miskoyi-teritorialnoyi-gromadi-na-2026-rik> [Дата звернення 20 грудня 2025].
21. Тереса Журек, Тадеуш Журек, Лешек Врублевський, Гражина Філіпчук-Шестер 2012. Стратегія розвитку енергетики для Одеської області до 2025 року. Фонд Енергозбереження у Гданську. Print & Media, Польща 216 с. URL: https://www.fpegda.pl/ebg/UA_Odessa_strategia.pdf [Дата звернення 27 грудня 2025].
22. Одеська Обласна Рада 2019. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021 – 2027 років. 117 с. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/3-1-32-VII.pdf> [Дата звернення 27 грудня 2025].
23. Одеська Обласна Рада №139-VII 2023. Стратегія відновлення та розвитку Одеської області. План заходів на 2025 – 2027. 741 с. URL: https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/Projekt_Planu_zahodiv_z_realizacziyi_Strategiyi_na_2025_2027_rok_i_3bbddc501f.pdf [Дата звернення 27 грудня 2025].

Ph.D. Associate Professor **Storozhuk Svitlana**,
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES
AND STRATEGIC GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF URBAN
AGGLOMERATIONS IN UKRAINE
(ON THE EXAMPLE OF THE ODESA AGGLOMERATION)**

The article considers the urban agglomeration as a complex spatial-functional system that is formed as a result of intensive socio-economic, labor, production, transport and recreational connections between settlements. Theoretical approaches to determining the essence, typology, and structural elements of urban agglomerations are summarized, and the criteria for their identification and levels of formation are characterized. Particular attention is paid to the role of the urban core as a key element of the agglomeration structure and the mechanisms of its spatial and functional integration with suburban areas.

The regulatory and legal prerequisites for the formation of agglomerations in Ukraine are analyzed, in particular the provisions of the State Strategy for Regional Development, legislation in the field of intermunicipal cooperation, and strategic documents at the regional level. It has been determined that in the absence of a special law, urban agglomerations do not have the status of an administrative-

territorial unit, but in fact they act as important centers of socio-economic development.

Using the example of the Odesa agglomeration ("Greater Odesa"), the features of its spatial structure, the composition of territorial communities, demographic parameters, and strategic planning experience are revealed. It has been established that the agglomeration approach is not sufficiently taken into account in the strategic documents of most communities, which hinders the realization of the potential of intermunicipal cooperation. The feasibility of further development of the agglomeration through concentration of efforts in key sectors – agro-industrial complex, transport and logistics, tourism and recreation – taking into account current regional development strategies is substantiated.

Key words: urban agglomeration; urbanization; intermunicipal cooperation; spatial planning; Odesa agglomeration; strategic development.

REFERENCES

1. Panchenko T.F., Storozhuk S.S. 2025. Stratehichnyy plan rozvytku Odes'koyi ahlomeratsiyi. Tezy dopovidey V mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Suchasni problemy ta perspektyvni napryamky innovatsiynoho rozvytku mista», November 6-7, 2025. Odesa: OSACIA. P. 65 – 66. URL: <https://odaba.edu.ua/news/page3/990> {in Ukrainian}
2. Stratehichnyy Plan Pidvyshchennya Konkurentospromozhnosti ta Ekonomichnoho Rozvytku Odes'koyi Ahlomeratsiyi (Subrehionu) (m. Odesa, m. Teplodar, m. Yuzhne, m. Illichivs'k, Bilyayivs'kyy, Kominternivs'kyy, Ovidiopol's'kyy rayony) 2011. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/215-VI.pdf> {in Ukrainian}
3. Verkhovna Rada Ukrayiny 2017. Proekt Zakonu pro mis'ki ahlomeratsiyi. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 {in Ukrainian}
4. Zakon Ukrayiny Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo rozvytku spivrobotnytstva terytorial'nykh hromad № 4425-IX, 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4425-20/stru2> {in Ukrainian}
5. Kabinet Ministriv Ukrayiny 2020. Derzhavna Stratehiya rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> {in Ukrainian}
6. United Nations. 1998. Urban agglomeration. Principles and recommendations for population and housing censuses. EEA Glossary. URL: <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/urban-agglomeration> {in English}

7. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2019. World Urbanization. Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420). New York: United Nations. 126 p. URL: <https://population.un.org/wup/assets/WUP2018-Report.pdf> {in English}
8. Pyrozhkov S.I. 2001. Ahlomeratsiya. Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny. NAN Ukrayiny, NTSH. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen' NAN Ukrayiny. URL: <https://esu.com.ua/article-42547> {in Ukrainian}
9. Fomin I., Kushnirenko M. 2006. Mis'ki ahlomeratsiyi. Mistobuduvannya. Dovidnyk proyektival'nyka. Vydannya druhe, dopovnene. P. 15 – 17. {in Ukrainian}
10. Kravchenko Ekaterina 2022. Studies of urbanization and urban agglomerations: Ukrainian experience, problems and perspectives. Scientific Herald of Chernivtsi University Geography 838(838):82-99. P. 82 – 99. DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2022.838.82-99> {in Ukrainian}
11. Chuanglin Fang and Danlin Yu 2017. Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon. Landscape and Urban Planning Volume 162, June 2017, Pages 126-136 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204617300439> {in English}
12. Hromads'kyi prostir 2021. Pro stratehichnu tsil' I u Derzhavniy stratehiyi rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky. URL: <https://www.prostir.ua/?news=pro-stratehichnu-tsil-i-u-derzhavnij-stratehiji-rehionalnoho-rozvytku-na-2021-2027-roky> {in Ukrainian}
13. Vidomosti Verkhovnoyi Rady 2014. Zakon Ukrayiny Pro spivrobotnytstvo terytorial'nykh hromad (Iz zminamy) 2025. № 34, st. 1167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> {in Ukrainian}
14. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 2009. Zakon Ukrayiny Pro asotsiatsiyi orhaniv mistsevoho samovryaduvannya (Iz zminamy) 2025. № 38, st. 534. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> {in Ukrainian}
15. Koshelyuk M., Ivanova O. 2024. Zvit Pro Doslidzhennya Perspektyv Formuvannya Odes'koyi Ahlomeratsiyi. Congress of Local and Regional Authorities. URL: <https://rm.coe.int/zvit-pro-doslidzhennia-formuvannia-odeskoi-aglomeratsii/1680b314a2> {in Ukrainian}
16. Verkhovna Rada Ukrayiny 2025. Postanova (Iz zminamy) Pro utvorenniya ta likvidatsiyu rayoniv. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 2020, № 33, st. 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> {in Ukrainian}
17. Zubach L.L., Bublyk YU.V., Pastukh T.T., Amel'chenko V.V., Lavryk O.V., Kurylo V.S., Podolyak I.I., Babak A.V., Semenukha R.S., Sysoyenko I.V., Reka A.O., Fedoruk M.T., Ledovs'kykh O.V., Boyko O.P., Kudlayenko S.V., Shkrum A.I., Syroyid O.I. 2017. Poyasnyval'na zapyska do proektu Zakonu

Ukrayiny «Pro mis'ki ahlomeratsiyi». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318 {in Ukrainian}

18. Teplodars'ka mis'ka rada 2016. Prohrama sotsial'no – ekonomichnoho ta kul'turnoho rozvytku mista Teplodar na 2017-2019 roky. URL: https://trada.gov.ua/?page_id=5466 {in Ukrainian}

19. Chornomors'ka mis'ka rada Odes'koyi oblasti 2019. «Stratehiya Ekonomichnoho ta Sotsial'noho Rozvytku Mista Chornomors'ka Odes'koyi Oblasti do 2025 roku. 72 p. URL: <https://surl.lu/fwrwym> {in Ukrainian}

20. Pivdennivs'ka mis'ka terytorial'na hromada Odes'ka oblast', Odes'kyy rayon 2025. Prohrama ekonomichnoho i sotsial'noho rozvytku Yuzhnens'koyi mis'koyi terytorial'noyi hromady na 2026 rik. 71 p. URL: <https://ymtg.gov.ua/documents/274449-pro-pogodzennia-programi-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-iuznenskoyi-miskoyi-teritorialnoyi-gromadi-na-2026-rik> {in Ukrainian}

21. Teresa Zhurek, Tadeush Zhurek, Lyeshek Vrublevs'kyy, Hrazhyna Filipchuk-Shester 2012. Stratehiya rozvytku enerhetyky dlya Odes'koyi oblasti do 2025 roku. Fond Enerhozberezhennya u Hdans'ku. Print & Media, Pol'shcha 216 p. URL: https://www.fpegda.pl/ebg/UA_Odessa_strategia.pdf {in Ukrainian}

22. Odes'ka Oblasna Rada 2019. Stratehiya rozvytku Odes'koyi oblasti na period 2021 – 2027 rokiv. 117 p. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/3-1-32-VII.pdf> {in Ukrainian}

23. Odes'ka Oblasna Rada №139-VII 2023. Stratehiya vidnovlennya ta rozvytku Odes'koyi oblasti. Plan zakhodiv na 2025 – 2027. 741 p. URL: https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/Proyekt_Planu_zahodiv_z_realizacziyi_Strategiy_i_na_2025_2027_roki_3bbddc501f.pdf {in Ukrainian}